

FÖR SOCIALTJÄNSTEN

Studie- handledning

Våld i nära relationer och
hedersrelaterat våld
– ett utbildningsmaterial

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen.
Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats.
Publikationen kan också tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till alternativaformat@socialstyrelsen.se

Artikelnummer 2021-11-7608

Formgivning Södra tornet
Illustration Fredrik Larsson, Södra tornet
Tryck Elanders Sverige AB, oktober 2021
Uppdaterad pdf-fil 2023-08-08

Studiehandledning till Våld i nära relationer

– ett utbildningsmaterial

Det här är en beskrivning av hur du kan arbeta med utbildningspaketet “Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck – ett utbildningsmaterial”. Utbildningsmaterialet hittar du på Socialstyrelsens webbplats och på Kunskapsguiden.se. Beskrivningen riktar sig främst till dig som leder en verksamhet inom socialtjänsten, som ansvarar för kompetensutveckling eller som håller i utbildningstillfällen. Den riktar sig också till er i verksamheten som är intresserade av leda eller delta i ett gemensamt arbete med materialet.

Du som är chef inom en verksamhet i socialtjänsten som inte specifikt behandlar våldsproblematik kan med stöd i detta material och med denna studiehandledning initiera och stötta utbildningsinsatser hos personalen i syfte att tidigt uppmärksamma våldsutsatthet. En viktig del i detta fortbildningsarbete är att ge personal verktyg för att kunna lotsa en våldsutsatt person vidare till verksamheter inom socialtjänsten som utreder sådana frågor. Det är också viktigt att säkerställa att personal anmäler oro för barn när våldsutsatthet har uppmärksammats.

Förutom utbildningsmaterialet och den här studiehandledningen finns också en powerpointpresentation till dig som leder en verksamhet inom socialtjänsten, som ansvarar för kompetensutveckling eller som håller i utbildningstillfällen. Presentationen handlar om syftet med utbildningen och innehåll i utbildningsmaterialet och hur ett utbildningsarbete kan läggas upp.

Den här studiehandledningen beskriver hur chef och deltagare kan ta del av materialet, bearbeta det och till vilka andra aktörer deltagaren kan vända sig för fördjupade kunskaper om till exempel barns utsatthet eller hedersrelaterat våld och förtryck.

Utbildningsmaterialets syfte och målgrupp

Syftet med utbildningsmaterialet är att ge ökad kunskap om våld i nära relationer för att socialtjänsten ska kunna arbeta ändamålsenligt i möten med individer som utsätts eller riskerar att utsättas för våld i nära relation. Utbildningsmaterialet och studiehandledningen vänder sig i första hand till personal och chefer inom socialtjänsten som inte arbetar specifikt med våldsrelaterade frågor, men i sitt arbete kan komma att möta kvinnor som utsätts för våld som söker stöd hos socialtjänsten av andra skäl.

Utbildningsmaterialets innehåll

Socialstyrelsens utbildningsmaterial *Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck* ger baskunskaper om förekomsten av våld, våldets uttryck och konsekvenser samt om hur våld kan upptäckas. Materialet lyfter framför allt det våld som kvinnor kan utsättas för av en partner eller före detta partner och hur det också kan påverka deras barn. Utbildningsmaterialet har inte fokus på utredning och insatser vid våldsproblematik. För detta hänvisas till Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer, samt *Våld – Våld i nära relationer – handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården*.

Det finns åtta kapitel i utbildningsmaterialet.

Kapitel 1 – Om våld beskriver vad våld är, vilka uttryck och konsekvenser våldet har och får, risker för våldsutsatthet och vilka konsekvenser våldsutsatthet får.

Kapitel 2 – Barn och unga Kapitlet behandlar översiktligt barns upplevelser av våld.

Kapitel 3 – Våldsutövande beskriver olika perspektiv på orsaker till våld och olika typer av våld.

Kapitel 4 – Förebygga och upptäcka handlar om förebyggande arbete mot våld och vikten av ett gott bemötande. Det tar också upp hur du kan ställa frågor om våld.

Kapitel 5 – Hedersrelaterat våld och förtryck ger en beskrivning av våldets kännetecken och på vilket sätt det kan skilja sig från våld i nära relation.

Kapitel 6 – Våld mot kvinnor i missbruk eller beroende handlar om det samband som finns mellan våldsutsatthet och missbruk.

Kapitel 7 – Våld mot äldre beskriver vad som är utmärkande för våld mot äldre och vilka riskfaktorerna är för att utsättas.

Kapitel 8 – Våld mot kvinnor med funktionsnedsättning beskriver de särskilda sårbarhetsfaktorer som finns och de svårigheter som kan finnas med att lämna en våldsam relation.

Våld som folkhälso- och samhällsproblem

Mäns våld mot kvinnor har av WHO klassats som ett folkhälsoproblem och en kränkning av de mänskliga rättigheterna. Konsekvenser av våldet är att kvinnors hälsa påverkar deras möjlighet till produktivitet och deltagande i samhällslivet. Det leder till ekonomiska konsekvenser för kvinnor och till stora kostnader för hälso- och sjukvård och samhället i övrigt.

En del i detta våld är våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Den vanligaste platsen där kvinnor utsätts för våld av en partner eller före detta partner är hemmet.

Hur kan utbildningsmaterialet användas?

Utbildningsmaterialet kan anpassas efter hur mycket tid verksamheten och deltagarna har möjlighet att lägga ner, vilka behov deltagarna har och i vilka sammanhang kunskapen behövs. Här följer förslag på olika sätt att gå igenom utbildningsmaterialet. Det kan användas självständigt, det vill säga att var och en läser igenom materialet och utifrån tid, situation och ambitionsnivå fördjupa sig i annan litteratur och material hos andra aktörer. Ett annat sätt är att använda materialet i en arbetsgrupp. Utgå från arbetsgruppens situation och välj ett realistiskt omfång. Det kan vara bra att göra en planering för att skapa tydlighet kring vad ni vill åstadkomma med ert arbete och vad det kommer att innebära för var och en. Har ni ont om tid kan ni också välja att läsa någon enstaka text och diskutera tillsammans.

Ytterligare ett sätt att använda materialet är en kombination av självstudier och gruppträffar, under en halvdag, heldag eller i studiecirkelform.

Oavsett hur du och dina medarbetare bestämmer att ni ska använda materialet i ert arbete behöver tid planeras och avsättas för läsning, reflektioner och möjligheter att få svar på frågor som kan uppstå under arbetet med materialet.

Självstudier

Om du vill ta del av materialet på egen hand kan du börja med att fundera på om det är något särskilt du känner dig osäker på när det gäller våld och våld i nära relationer. Om du redan tidigare har kunskaper om våldsproblematiken översiktligt kan du välja specifika områden du har behov av att få veta mer om. I kapitlen finns Tips på fördjupning.

Hur kan du börja arbeta med materialet

REFLEKTERA KRING

Upplever du någon skillnad att uppmärksamma behov av stöd när det gäller våld i nära relationer jämfört med exempelvis att uppmärksamma missbruk, kriminalitet, familjeproblem, behov av ekonomiskt bistånd, svårigheter i skolan? Vad är det i så fall? Skriv gärna ner dina tankar och ha dem som stöd när du tar del av utbildningsmaterialet.

Reflektionsfrågor

Under rubriken **Fundera** i de olika kapitlen finns reflektionsfrågor som du kan använda för att bearbeta det du läst och din egen förståelse för området. Reflektionsfrågorna kan också med fördel användas för att diskutera med dina kollegor.

Hur fungerar det på din arbetsplats

I de olika kapitlen finns frågor under rubriken **Hur arbetar ni i din verksamhet?** Frågorna kan vara ett stöd för dig att fråga din chef om exempelvis rutiner för hur verksamheten arbetar med våldsrelaterade frågor. Det kan också handla om att du kan uppmärksamma sådant som kan behöva utvecklas och som du kan ta vidare i verksamheten. Vid sidan av din läsning kan det vara bra att också ha tillgång till Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd

(HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer, samt Våld i nära relationer – handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården om du vill veta mer om utredning och insatser för våldsutsatta.

EXEMPEL:

BARN OCH UNGA

Du har bestämt dig för att läsa Kapitel 2: Barn och unga och vill nu fördjupa dina kunskaper inom området. Ett förslag är att du går vidare med Barnafrids webbutbildning "Basprogram om våld mot barn". Hos Barnafrid finns också annat material om våld och barn som du kan ta del av.

FÖREBYGGA OCH UPPTÄCKA

Du känner till området våld i nära relationer bra, och har inriktat din läsning på kapitlet: Förebygga, upptäcka och fråga. Vill du veta mer om hur man frågar kan du söka upp Nationellt Kvinnofridcentrums (NCK) webbplats och ta del av Webbstöd för kommuner. Där finns en webbkurs om våld, filmer om att fråga i olika situationer med tillhörande diskussionsmaterial och annat fördjupningsmaterial med fokus på socialtjänstens arbete.

Hur kan du gå vidare?

När du läst igenom utbildningsmaterialet eller delar av det kan ytterligare frågor ha väckts som du behöver svar på för att känna dig säker på hur du ska agera vid upptäckt av eller misstanke om våld. Skriv ner dina frågor och diskutera med kollegor och chef vad du behöver veta mer om för att kunna erbjuda dem du möter hjälp och stöd i en våldsrelation. Det kan också vara bra att bekanta sig med hur socialtjänsten i din kommun är organiserad för att kunna hänvisa våldsutsatta till de verksamheter som ansvarar för området, liksom vilka andra aktörer inom kommunen som arbetar med våldsutsatta.

Gruppstudier

Ett annat sätt att använda materialet är att du tillsammans med några kollegor bestämmer er för att påbörja en studiecirkel. Att arbetat tillsammans i grupp ger er möjligheter att reflektera tillsammans, väcka frågor, skapa samsyn och dela erfarenheter med varandra.

Är det någon som ska leda studiegruppen?

Om gruppen utser en kursledare – det kan vara chefen eller någon annan i gruppen – är det bra om kursledaren förbereder sig inför den första gruppträffen. Som kursledare kan du:

- Gå igenom hela utbildningsmaterialet och studiehandledningen.
- Fundera över om någon del av materialet ska skrivas ut och delas ut till deltagarna i samband med träffen.
- Ta fram övrigt material som kan behövas – post-it-lappar, papper och penna och andra saker som behövs för att genomföra gruppträffen.
- Om gruppen som ska träffas är stor, fundera över om diskussionerna ska ske gruppvis.

Hur kan ni börja arbetet med utbildningsmaterialet?

Denna övning kan fungera som startövning. Våld i nära relationer kan väcka många tankar hos olika deltagare och övningen kan visa att deltagarna kan ha olika associationer till begreppet våld i nära relationer. Hela gruppen sitter vid en whiteboardtavla eller ett blädderblock. Den som leder övningen skriver orden våld i nära relationer på tavlan och gruppen får sedan associera fritt kring och berätta vilka ord de förknippar med begreppet. Den som leder övningen skriver upp alla ord på tavlan. För att skapa diskussion kan ledaren ställa följdfrågor, till exempel: Varför förknippar du det ordet med våld i nära relationer? Hur tänker du då? Är det något du har erfarenhet av i ditt arbete? Vad tänkte du då?

Att tänka på

I en gemensam utvecklingsprocess är det viktigt att alla deltagare är överens om att få vara människor i utveckling. Det innebär att det är tillåtet att ha olika uppfattningar, att pröva sig fram och att överge en uppfattning för en ny under processens gång. Det är också viktigt att vara medveten om och ha beredskap för att personer i arbetsgruppen själva kan ha erfarenhet av våld.

Genomförande – några förslag

Gruppen avgör tillsammans hur den vill ta sig an utbildningsmaterialet. Ett förslag är att dela upp de åtta kapitlen på åtta tillfällen. Varje deltagare läser igenom det aktuella kapitlet på egen hand inför gruppträffen. Tillvägagångssättet kan gärna vara detsamma som beskrivs under rubriken Självstudier, det vill säga att om en enskild gruppdeltagare vill fördjupa sina kunskaper i ett visst kapitel tar denne med sig dessa erfarenheter in i gruppträffen.

Kursledaren kan förbereda gruppträffen genom att samla frågorna under rubrikerna Fundera respektive Hur arbetar ni i din verksamhet. Gruppen kan delas upp i mindre grupper och få en fråga per grupp att diskutera. Varje grupp noterar sina diskussionsresultat. Därefter återsamlas gruppen och går igenom resultatet tillsammans.

Under återsamlingen kan ni med ledning av era diskussionsresultat, text och erfarenheter fundera över följande frågor:

- Hur kan vi gå vidare?
- Finns det något som kan förbättras i vår verksamhet? Kommer vi att göra något annorlunda i framtiden?

Spara gärna era svar för att efter genomförd utbildning kanske ta fram en checklista eller liknande som kan vara ett stöd i ert arbete för att förebygga och upptäcka våld i nära relationer.

Hel- eller halvdagsutbildning

Utgå från er verksamhet vid valet av kapitel. Om er verksamhet exempelvis arbetar med missbruksfrågor kan ni välja kapitel 6 – *Våld mot kvinnor i missbruk eller beroende* och komplettera med kapitel 4 – *Förebygga och upptäcka*. Ett tips är att bestämma i förväg om texterna ska läsas före eller under halvdagsutbildningen. Komplettera gärna med annan relevant litteratur. Förslag på material finns i Tips på fördjupning.

Tidsåtgång

Hur timmarna under dagen fördelas beror på hur mycket ni vill hinna med. Sätt dock av cirka 15 minuter i början av dagen för introduktion och för att sätta eventuella mål för dagen. Avsätt också tid för avslutning.

Mål

Kom överens om vad ni vill uppnå under dagen. Är målet att ta fram en handlingsplan för utvecklingsarbete inom våldsområdet? Är det att reflektera kring olika frågeställningar för att därifrån gå vidare med konkreta åtgärder?

Arbetsätt

Använd de reflektionsfrågor och frågor om den egna verksamheten som finns i anslutning till de texter ni valt. Reflektera med hjälp av olika modeller – bikupor, smågrupper eller i helgrupp – som ni bedömer passar er bäst. Ta gärna anteckningar om det ni enas kring, men också om ni har skilda uppfattningar som ni sedan kan arbeta vidare med.

Summering

Gör en summering av halvdagen. Frågor att samtala utifrån:

- Vad tyckte ni om att arbeta med en text och reflektioner så här?
- Fick ni några nya insikter?
- Nådde ni målet eller målen för dagen?
- Hur vill ni gå vidare?

Andra förslag på kombinationer av texter och material

Kapitel 1 – *Om våld* och kapitel 4 – *Förebygga och upptäcka*. Dessa två kapitel kan ge er en översiktlig bild av vad våld kan bestå av och hur frågor om våld kan ställas. Komplettera med webbkurs om våld som finns på NCK:s webbplats (Nationellt centrum för kvinnofrid).

Länsstyrelserna har tagit fram en webbkurs – *Om hedersrelaterat våld och förtryck* som finns att hämta på webbkursheder.se. Gå igenom den tillsammans och fortsätt sedan med kapitel 5 i utbildningsmaterialet – *Hedersrelaterat våld och förtryck*. Använd frågorna i webbkursen och utbildningsmaterialet som reflektionsunderlag.

Utbildning i studiecirkelform

Ni kan arbeta med utbildningsmaterialet i studiecirkelform – ett tillfälle för varje kapitel i materialet. Temat för studiecirkeln är att konkretisera hur verksamheten kan utveckla ett förebyggande arbetssätt men också att kunna upptäcka våldsutsatthet eller risk för våldsutsatthet. Genom att systematiskt gå igenom utbildningsmaterialet och komplettera och fördjupa kunskaperna genom material från andra aktörer och samverka såväl internt som externt kan ni bidra till våldsutsattas möjligheter att ta sig ur en våldsam relation eller kontext.

Genomförande – några tips

Det kan vara bra att sätta upp mål för vad ni vill åstadkomma med er studiecirkel med särskilt fokus på hur kunskaper och erfarenheter kan användas i det dagliga arbetet i er verksamhet. Boka också gärna in era utbildningstillfällen i förväg.

Gör gärna en liten inventering av kunskapsläget i gruppen som ska arbeta med studiecirkeln – vad behöver ni lägga mer fokus vid och vad tycker ni att ni redan är ganska väl införstådda med? Kan vissa områden i stället behöva fördjupade kunskaper? Då kan det vara bra att ta del av andra aktörers material som extramaterial.

När studiecirkelarbetet är genomfört kan ni samlas för att utvärdera arbetet och för att chef och medarbetare tillsammans går igenom rutiner och samverkansformer för att fortsätta ert förebyggande arbete. Ha gärna en dialog med enheter inom socialtjänsten som arbetar specifikt med våldsfrågor.

Stöd inom området våld i nära relationer?

Länsstyrelsen kan bidra med kunskap, metoder och implementeringsstöd till myndigheter, landsting, kommuner och civilsamhället. I stödet ingår bland annat att sprida kunskap inom området mäns våld mot kvinnor via webbutbildningar, webbstöd, konferenser, utbildningsdagar, kampanjer med mera. Många av de kompetenshöjande insatserna genomförs i samarbete med Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) och Socialstyrelsen. Inom uppdraget ingår bland annat att sprida Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd, vägledning och bedömningsinstrument (FREDA).

Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld
– ett utbildningsmaterial för socialtjänsten
(artnr 2021-11-7608) kan beställas från
Socialstyrelsens publikationsservice.
www.socialstyrelsen.se/publikationer

E-post: publikationsservice@socialstyrelsen.se

Publikationen kan även laddas ner från
www.socialstyrelsen.se